

Disciplinering en opvoedstress, bepaalt door de opvoeder of door het kind?

Een kwantitatief onderzoek naar het effect van externaliserend probleemgedrag van een kind op de mate van opvoedstress en de manier waarop opvoeders disciplinering toepassen in de opvoeding

Daniëlle Meijer (6586384) & Niek Thijs (6530680)

Universiteit Utrecht

Bachelor thesis pre-masterprogramma Clinical Child, Family and Education Studies

Cursus code 200600042

Universiteit Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen

1e beoordelaar: dr. Liesbeth Hallers-Haalboom

2e beoordelaar: dr. Joyce Endendijk

Datum: 29 juni 2019

Contact:

a.d.meijer@students.uu.nl of n.thijs@students.uu.nl

Abstract

The purpose of this study was to investigate the effect of externalizing behavior problems in children on parenting stress and parental discipline. Additionally, it was investigated whether this relationship differs between fathers and mothers. Data for this study were gathered from a sample consisting of 401 families with a child aged 5 to 66 months old. Results indicate that a higher level of externalising behavior problem predicts a higher level of parenting stress in both mothers and fathers. It was also found that externalising behavior problems increases the use of negative discipline techniques in both mothers and fathers. Whereas fathers tend to use more negative discipline techniques in comparison to mothers, mothers tend to use more positive discipline techniques relative to fathers. These findings highlight the existence of a correlation between externalizing behavior problems, parenting stress and discipline techniques used by parents and the differences in these correlations between fathers and mothers. However, the selective sampling method used to collect the data and the instrument used to determine the discipline techniques used by parents, limit the validity of the results in this study. These factors should be taken into account in future research. Another limitation is the study design. In the current study conclusions were based on the correlation between variables. Therefore it is not possible to determine any cause of effect. To determine cause of effect, it is suggested that future research uses an experimental design.

Keywords: externalizing behavior problems, parenting stress, parental discipline, negative disciplining, positive disciplining

Disciplinering en opvoedstress, bepaalt door de opvoeder of door het kind?

Het opvoeden van een kind wordt gezien als een van de meest belonende taken in het leven. Desondanks vraagt de opvoeding veel van een opvoeder en ervaart elke opvoeder andere uitdagingen en problemen (Mackler et al., 2015). Hoe de opvoeding wordt vormgegeven wordt bepaald door verschillende factoren, zoals de ervaring en kennis van de opvoeders. Daarnaast spelen de eigenschappen van het kind mee. Een van deze eigenschappen is het externaliserende gedrag van het kind. Als dit gedrag overwegend agressief en impulsief is en er sprake is van fysiek geweld, verbale agressie of de vernieling van spullen, kan er gesproken worden van externaliserende gedragsproblematiek (Boon, 2008). Deze vorm van problematiek blijkt niet alleen negatieve consequenties te hebben het kind, maar ook voor de opvoeders (Herring et al., 2006; Hugill, Berry, & Fletcher, 2017; Lau, Litrownik, Newton, Black, & Everson, 2005; Westby, 2007).

Een van de dingen waar externaliserend probleemgedrag effect op heeft is de opvoeding. Opvoeden wordt gedefinieerd als het aanleren van gedrag bij het kind, aansluitend aan de normen en waarden van de maatschappij waar het kind in opgroeit (Bunge & Zelazo, 2006). Dit wordt gedaan door het stellen van grenzen en het controleren en corrigeren van gedrag en de manier waarop dit wordt gedaan wordt gedefinieerd als het opvoedgedrag (Bloomfield & Kendall, 2012). Een onderdeel van opvoedgedrag is het gebruik van disciplinering. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden tussen twee vormen van disciplineren: positief disciplineren en negatief disciplineren. Positief disciplineren doelt op opvoedgedrag gekenmerkt door aspecten als begrip, geduld en redelijkheid, die aansluiten bij het individu en de omgeving, met als doel om gewenst gedrag te bekrachtigen (Sege & Siegel, 2018). Een voorbeeld hiervan is door te benoemen trots te zijn op een kind omdat het goed zijn/haar best heeft gedaan bij het opruimen van het speelgoed. Positieve disciplinering maakt het mogelijk voor het kind executieve functies te ontwikkelen die ten grondslag liggen aan de ontwikkeling van sociaal-emotionele en cognitieve vaardigheden (Spinrad et al., 2007). Negatieve disciplinering doelt op opvoedgedrag dat niet aansluit bij het individu en de omgeving en wordt gekenmerkt door agressie, een gebrek aan respect en onbegrip en heeft als doel ongewenst gedrag te verminderen, maar hierbij wordt ook angst en agressie opgewekt bij het kind (Gershoff et al., 2010; Sege & Siegel, 2018; Verhoeven et al., 2016). Schreeuwen dat een kind niks kan, omdat het tijdens het opruimen van

zijn speelgoed het speelgoed niet op de goede plek legt, is hier een voorbeeld van. Opvoeders maken meer gebruik van negatieve disciplineren wanneer de vereisten vanuit het kind hun eigen opvoedvaardigheden overstijgen (Scaramella, Neppl, Ontai, & Conger, 2008; Williford, Calkins, & Keane, 2006). Uit onderzoek door Conger en Donnellan (2007) blijkt dit eerder het geval te zijn bij jonge opvoeders en bij opvoeders met een laag opleidingsniveau. In theorie kan dit ook het geval zijn bij opvoeders van kinderen die moeilijk opvoedbaar zijn, zoals zoals kinderen met externaliserende problematiek. Dit wordt ondersteund middels de Coercion Theory van Patterson (1982). Patterson beschrijft middels deze theorie het effect dat probleemgedrag en negatieve discipline op elkaar hebben en stelt dat externaliserend probleemgedrag negatieve disciplineren kan uitlokken. Deze disciplineren lokt een toename van externaliserend probleemgedrag uit, wat kan resulteren in een negatieve spiraal, waarbij de opvoedvaardigheden van de ouders ontoereikend zijn om het probleem adequaat op te lossen (Scaramella et al., 2008).

Een ander aspect waar externaliserend probleemgedrag invloed op heeft is opvoedstress. Opvoedstress verwijst naar een intrinsieke negatieve ervaring die het gevolg is van stressvolle ouderschapsfactoren (Williamson & Johnston, 2019). Zo blijkt externaliserend probleemgedrag bij het kind een belangrijke voorspeller voor de mate waarin ouders opvoedstress ervaren (Solem, Christophersen, & Martinussen, 2011). Opvoeders met een hoge mate van opvoedstress lopen een grotere kans op het ontwikkelen van mentale problemen en zijn minder goed in staat hun kinderen te ondersteunen in hun ontwikkeling (Leidy, Guerra, & Toro, 2010; Neece, Green, & Baker, 2012).

Tot op heden wordt in de opvoeding de rol van de vader nog steeds als minder belangrijk geacht dan de rol van de moeder (Lee, Pace, Lee, & Knauer, 2018). Desondanks vindt er wel een verschuiving plaats in de rolverdeling. Vaders nemen in toenemende mate huishoudelijke taken op zich en nemen een steeds grotere rol in de opvoeding aan (Portegijs, Perez, van den Brakel, 2018). Daarnaast nemen vaders andere taken dan moeders op zich in de opvoeding en in het huishouden en verschilt de relatie die vaders met hun kinderen hebben van de relatie die moeders met hun kinderen hebben (Gryczkowski, Jordan, & Mercer, 2009; Neece et al., 2012). Ondanks de groeiende rol van vaders in de opvoeding is onderzoek naar gedragsproblemen en opvoedstress hoofdzakelijk gericht op moeders (Neece et al., 2012) en is er nog weinig onderzoek gedaan naar de manier waarop vaders omgaan met opvoedstress (Williford et al.,

2007). Hierom is onderzoek waarbij vaders en moeders afzonderlijk van elkaar geanalyseerd worden, dan ook van wetenschappelijk belang omdat huidige kennis hierover beperkt is (Gryczkowski et al., 2009; Scaramella et al., 2008).

Ook is het van belang om te kijken naar de impact van probleemgedrag, omdat opvoeders van een kind met probleemgedrag een verhoogd risico lopen op een hoge mate van opvoedstress en een hoge mate van negatieve interacties met hun kind (Hugill et al., 2017). Dit kan vervolgens de ontwikkeling van het kind schaden en leiden tot de ontwikkeling van problematiek bij zowel het kind als bij de opvoeders (Crnic, Gaze, Hoffman, 2005). De Wereldgezondheidsorganisatie stelt dat deze mentale gezondheidsproblemen niet alleen enorm belastend zijn voor de emotionele en financiële draagkracht van een individu of familie, maar ook op die van de maatschappij (World Health Organization, 2013). Dit komt overeen met de resultaten uit onderzoek door Roberts, Mazzucchelli, Studman, & Sanders (2006). Hierin wordt gesteld dat gezinnen waarin sociaal-emotionele, gezins- of ontwikkelingsproblematiek aanwezig is, een zeer groot beroep doen op maatschappelijke voorzieningen gericht op het verminderen van problematiek. Het is van maatschappelijk belang om meer zicht te krijgen op de oorzaken van opvoedstress en het maladaptief gebruik van disciplineren, zodat het beter mogelijk wordt interventietechnieken te ontwikkelen die zich richten op opvoeders die een groter risico lopen op opvoedstress en het maladaptief gebruik van disciplineren. Dit kan leiden tot een vermindering van het gebruik van inefficiënte disciplineren, opvoedstress en problematiek waardoor de maatschappelijke belasting af neemt (O'Connell, Boat, & Warner, 2009; World Health Organization, 2013).

Uit de literatuur blijkt dat probleemgedrag een belangrijke voorspeller is voor het ervaren van opvoedstress en het gebruik van disciplineren door de opvoeders. Deze ervaring kan mogelijk verschillend zijn voor vaders en moeders. Dit onderzoek richt zich op de volgende onderzoeksvraag: 'Wat is het effect van externaliserende problematiek bij een kind op de mate van opvoedstress en de manier waarop opvoeders disciplineren toepassen in hun opvoeding?' Daarnaast is ook onderzocht of deze relaties anders zijn voor vaders en moeders. Er wordt gesteld dat het opvoeden van een kind met externaliserende problematiek een grote impact kan hebben op het gebruik van disciplineren en de mate van opvoedstress die wordt ervaren bij de opvoeding. Om deze reden wordt verwacht dat externaliserend probleemgedrag van invloed is op

zowel de manier waarop disciplineren wordt toegepast in de opvoeding als op de hoeveelheid opvoedstress die ouders ervaren (Drummond, 2009; Gershoff et al., 2010; Sege & Siegel, 2018; Treyvaud et al., 2015). Omdat moeders nog steeds de primaire opvoeder zijn is de kans groter dat ze meer situaties meemaken waarin negatieve disciplineren kan worden toegepast (Hallers-Haalboom et al., 2015; Liu & Wang, 2015). Hierdoor wordt verwacht dat moeders meer gebruik maken van negatieve disciplineren dan vaders en dat vaders meer gebruik maken van positieve disciplineren dan moeder. Dat moeders nog steeds de primaire opvoeder zijn, is tevens de reden dat verwacht wordt dat moeders meer opvoedstress ervaren dan vaders.

Methode

Procedure

Studenten Pedagogische Wetenschappen van de Universiteit Utrecht hebben via kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en het eigen netwerk participanten geworven voor het onderzoek. Opvoeders werden benaderd voor deelname aan dit onderzoek en ontvingen een informatiebrief. In deze brief is het doel en de procedure van het onderzoek beschreven. Daarbij werden zij ook op de hoogte gesteld van hun recht om op elk willekeurig moment te stoppen met het onderzoek en is er ingegaan op de manier waarop er met persoonsgegevens wordt omgegaan. De gegevens zijn vertrouwelijk en anoniem verwerkt. De opvoeders werden verzocht hun deelname en toestemming voor de verwerking van hun gegevens schriftelijk te bevestigen. Hierna ontvingen alle opvoeders per post de vragenlijsten, met het verzoek deze volledig in te vullen en binnen twee weken te retourneren. De opvoeders werden gevraagd de vragenlijsten individueel, zonder overleg met hun partner, in te vullen.

Participanten

De steekproef voor dit onderzoek bestaat uit 401 vaders en moeders en hun kinderen (193 jongens en 207 meisjes) in de leeftijd van 5 tot 66 maanden ($M = 34.16$, $SD = 17.84$). De gemiddelde leeftijd van vaders is 38.68 jaar ($SD = 5.05$, range = 26.77-56.10) en moeders zijn gemiddeld 36.57 jaar ($SD = 4.84$, range = 24.35-48.7). De meerderheid van de opvoeders heeft de Nederlandse nationaliteit (vaders 99.2%; moeders 99.7%). De groep opvoeders die ten minste HBO/Universitair-bachelor geschoold is, is het grootst (vaders 37.2%; moeders 44.6%). Daarentegen heeft 0.2% van de vaders en 0.5% van de moeders geen opleiding afgerond. De overige deelnemers hebben minimaal de middelbare school afgerond. Het aantal werkuren voor

vaders is gemiddeld 38.54 uur per week (SD = 8.33, range = 0-80) en voor moeders gemiddeld 21.93 uur per week (SD = 9.41, range = 0-44). Alle participanten zijn gehuwd of samenwonend.

Meetinstrumenten

Disciplineren. Om zicht te krijgen op de wijze waarop opvoeders hun kinderen disciplineren is gebruik gemaakt van de schaal Controle van de Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ; Verhoeven et al., 2016). In het huidige onderzoek werden de subschalen positieve discipline (bijvoorbeeld: ‘Ik leg mijn kind de gevolgen van zijn/haar gedrag uit’) en negatieve discipline (bijvoorbeeld: ‘mijn kind ongehoorzaam is, geef ik hem een tik’) gebruikt. De opvoeders beoordeelden hoe vaak zij het beschreven opvoedgedrag lieten zien op een zespunts Likert-schaal (1 = ‘nooit’ tot 6 = ‘altijd’). Een hoge gemiddelde score op de subschalen positief en negatief disciplineren betekent dat opvoeders de betreffende vorm van disciplineren in hogere mate toepassen.

Eerder onderzoek heeft aangetoond dat de CECPAQ een veelbelovend instrument is om opvoedgedrag in kaart te brengen (Verhoeven et al., 2016). De betrouwbaarheid (Cronbach’s alpha) van de subschaal positieve discipline in de huidige studie was $\alpha_{\text{Moeder}} = 0,69$ en $\alpha_{\text{Vader}} = 0,77$ en de betrouwbaarheid van de subschaal negatieve discipline was $\alpha_{\text{Moeder}} = 0,70$ en $\alpha_{\text{Vader}} = 0,73$. De betrouwbaarheid is als ‘voldoende’ beschreven (Evers, Lucassen, Meijer, & Sijtsma, 2009).

Opvoedstress. Om zicht te krijgen op de mate van opvoedstress bij opvoeders is gebruik gemaakt van de Nijmeegse Ouder Stress Index - Korte versie (NOSIK) (de Brock, Vermulst, Gerris, & Abidin, 1992). De opvoeders geven aan de hand van 25 items aan in hoeverre zij het met de stellingen eens zijn op een zespunts Likert-schaal (1 = ‘helemaal mee oneens’ tot 6 = ‘helemaal mee eens’). Voorbeeld items betreffen: ‘ik heb vaak het gevoel dat ik dingen niet zo goed aan kan’ en ‘als ik mijn kind iets verbiedt, doet hij/zij het later toch weer’. Een hoge gemiddelde score op de items betekent een hoge mate van opvoedstress.

De Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) heeft de betrouwbaarheid van de NOSIK als ‘voldoende’ beoordeeld en de criterium- en begripsvaliditeit als ‘goed’ (Egberink, de Leng, & Vermeulen, 2009-2019). De betrouwbaarheid is als ‘voldoende’ beschreven (Evers et al., 2009).

Externaliserend probleemgedrag. Om de gedragsproblemen van het kind in kaart te brengen is gebruik gemaakt van de schaal Externaliserend Probleemgedrag van de Child Behavior Checklist 1,5-5 jaar (CBCL; Achenbach & Rescorla, 2000). Aan de hand van 24 items (bijvoorbeeld: ‘Lijkt zich niet schuldig te voelen na zich misdragen te hebben’) beoordelen opvoeders hoe vaak hun kind het beschreven gedrag liet zien op een driepuntsschaal (0 = ‘deze uitspraak past helemaal niet bij mijn kind’, 1 = ‘deze uitspraak past een beetje bij mijn kind, mijn kind laat dit gedrag soms zien’ en 2 = ‘deze uitspraak past duidelijk bij mijn kind, mijn kind laat dit gedrag vaak zien’). Deze items zijn vragen of stellingen die gaan over het gedrag van het kind in de afgelopen twee maanden en maken externaliserend probleemgedrag kwantificeerbaar (Achenbach & Rescorla, 2000). Een hoge gemiddelde score op de subschaal externaliserend probleemgedrag betekent dat het kind dit gedrag vaak laat zien.

De betrouwbaarheid en criteriumvaliditeit van de CBCL zijn door COTAN als ‘voldoende’ beoordeeld en begripsvaliditeit als ‘goed’ (Egberink et al., 2009-2019). In de huidige studie is de Cronbach’s alpha van externaliserende problematiek $\alpha = 0.87$ bij de schaal voor moeders en $\alpha = 0.88$ bij de schaal voor vaders. Omdat de scores van vaders en moeders op deze schaal niet significant van elkaar verschillen, $t(400) = -.96$, $p = .34$, zijn de scores van beide ouders samengevoegd tot één gemiddelde score voor externaliserend probleemgedrag van het kind. De Cronbach’s alpha van deze samengevoegde schaal is $\alpha = 0.91$. Op basis hiervan is de betrouwbaarheid als ‘goed’ te beschrijven (Evers et al., 2009).

Analyseplan

Het verband tussen externaliserend probleemgedrag en disciplinering/opvoedstress wordt middels regressie-analyses geanalyseerd. Er worden aparte regressie-analyses uitgevoerd voor positief disciplineren, negatief disciplineren en opvoedstress waarbij externaliserend probleemgedrag de onafhankelijke variabele is. Moeders en vaders worden apart van elkaar geanalyseerd. Om te bepalen of moeders en vaders van elkaar verschillen in de mate van ervaren opvoedstress en in het gebruik van positief en negatief disciplineren, is gebruik gemaakt van een gepaarde t-toets.

Resultaten

Voorafgaand aan de analyses voor het beantwoorden van de deelvragen, is de data geïnspecteerd op invoerfouten en uitschieters. Alle gezinnen waarbij alle voor dit onderzoek

relevante variabelen zijn ingevuld, zijn opgenomen in de analyse. Tussen de resultaten van de analyse met uitschieters ($n = 39$) en de analyse zonder uitschieters, zat geen verschil. Hierdoor is er voor gekozen de uitschieters in de dataset te behouden. Vervolgens is er gecontroleerd of de data voldoet aan de assumptie van normaliteit, multicollineariteit, lineariteit en homoscedasticiteit. Aan al deze assumpties voor de regressie-analyse is voldaan.

De beschrijvende statistieken van de gebruikte variabelen en de onderlinge correlaties staan weergegeven in Tabel 1. Zowel vaders als moeders scoren gemiddeld hoog op positieve disciplineren. Op de variabelen negatieve disciplineren en opvoedstress scoren beide groepen gemiddeld laag. Ook de gemiddelde score op de variabele externaliserend probleemgedrag kind is laag. Middels de Pearson-correlatie is de samenhang tussen de variabelen berekend. Hieruit blijkt dat in gezinnen waarbij de ene groep meer gebruik maakt van positieve disciplineren, de andere groep dit ook doet. Ditzelfde verband is gevonden voor externaliserende problematiek en negatieve disciplineren. Externaliserende problematiek correleert bij moeders negatief met negatieve disciplineren terwijl dit verband bij vaders positief is. Ook blijkt dat opvoeders meer opvoedstress ervaren bij de opvoeding van een kind met een hogere mate van externaliserende problematiek. Moeders met een hogere mate van negatief disciplineren ervaren een verminderde mate van opvoedstress. Dit terwijl vaders die een hogere mate van negatief disciplineren toepassen, juist meer opvoedstress rapporteren.

De resultaten van de uitgevoerde enkelvoudige regressieanalyses staan weergegeven in Tabel 2. Uit deze resultaten blijkt dat externaliserend probleemgedrag een significant effect heeft op de opvoedstress van moeders, $R^2 = .34$, $F(1, 395) = 203.60$, $p < .001$. Dit komt overeen met de verwachting dat een hogere mate van externaliserende problematiek, resulteert in een toename van opvoedstress bij de moeders. Tevens blijkt externaliserende problematiek een significante voorspeller te zijn voor de opvoedstress van vaders, $R^2 = .28$, $F(1, 395) = 153.10$, $p < .001$. Ook vaders scoren hoger op opvoedstress wanneer hun kinderen hoog scoren op externaliserende problematiek. Dit houdt in dat een hogere mate van externaliserende problematiek, een positieve voorspeller is voor de mate van opvoedstress bij zowel vaders als bij moeders. Uit de resultaten van de gepaarde t toets blijkt geen significant verschil tussen de mate van opvoedstress van vaders en moeder $t(397) = -1.45$, $p = .15$, wat betekent dat moeders en vaders gemiddeld evenveel opvoedstress ervaren.

Bij zowel moeders, $R^2 = .00$, $F(1, 399) = 0.66$, $p = .42$) als bij vaders, $R^2 = .00$, $F(1, 399) = 1.08$, $p = .30$) is geen significant effect van externaliserende problematiek op het gebruik van positieve disciplineren gevonden. Dit betekent dat externaliserende problematiek geen voorspeller is van het gebruik van positieve disciplineren door vaders of moeders.

Externaliserende problematiek blijkt echter wel een significante positieve voorspeller te zijn voor het gebruik van negatieve disciplineren door moeders, $R^2 = .07$, $F(1, 399) = 29.87$, $p < .001$ en door vaders, $R^2 = .03$, $F(1, 399) = 11.37$, $p < .01$. Dit betekent dat een hogere mate van externaliserende problematiek, een groter gebruik van negatieve disciplineren door vaders en moeders voorspelt. Uit de resultaten van de gepaarde t toets blijkt dat moeders en vaders significant van elkaar verschillen in het toepassen van zowel positieve disciplineren $t(400) = 6.04$, $p < .01$, als in het gebruik van negatieve disciplineren $t(400) = -4.20$, $p < .01$. Moeders maken gemiddeld meer gebruik van positieve disciplineren dan vaders, terwijl vaders gemiddeld meer gebruik maken van negatieve disciplineren dan dat moeders doen.

Tabel 1.
Beschrijvende statistieken

Variabele	1	2	3	4	5	6	$M(SD)$	Bereik
Externaliserend probleemgedrag kind (1)							.41 (0.24)	.00 – 1.40
Positieve disciplineren moeder (2)	-.04						4.76 (0.61)	2.80 - 6.00
Negatieve disciplineren moeder (3)	-.26**	-.12*					2.27 (0.52)	1.00 – 4.40
Positieve disciplineren vader (4)	-.05	.26**	-.06				4.52 (0.67)	1.80 – 6.00
Negatieve disciplineren vader (5)	.17*	-.11*	.41**	-.05			2.40 (0.60)	1.00 – 5.40
Opvoedstress van moeders (6)	.58**	-.09	-.32**	-.09	.15**		1.85 (0.58)	.40 - 4.12
Opvoedstress van vaders (7)	.37**	-.07	.10*	-.06	.10*	.27**	1.89 (0.57)	1.00 - 4.32

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tabel 2.
Enkelvoudige Regressie Analyse Externaliserend probleemgedrag bij het kind Op het gebruik van positief en negatief disciplineren en de mate van opvoedstress bij Vaders en Moeders

	Vader				Moeder				
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>R</i> ²	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>R</i> ²	
Externaliserend probleemgedrag	Opvoedstress	1.30	.11	.53**	.28	1.45	.10	.59**	.34
Externaliserend probleemgedrag	discipline	-0.15	.14	-.05	.00	-0.10	.13	-.04	.00
Externaliserend probleemgedrag	discipline	0.42	.13	.17*	.03	0.58	.11	.26**	.07

* $p < .01$, ** $p < .001$

Discussie

Dit onderzoek had als doel antwoord te geven op de vraag wat de invloed van externaliserend probleemgedrag bij het kind is op de mate van opvoedstress bij opvoeders en de manier waarop opvoeders disciplineren toepassen in de opvoeding. Vaders en moeders zijn afzonderlijk van elkaar geanalyseerd zodat onderzocht kon worden of de relatie tussen deze variabelen verschilt tussen vaders en moeders. Uit het onderzoek is gebleken dat zowel vaders als moeders een hogere mate van opvoedstress ervaren bij de opvoeding van een kind met externaliserende problematiek. Er is geen verschil gevonden in de mate van opvoedstress tussen vaders en moeders. Ook blijkt bij geen van de ouders externaliserende problematiek een significante voorspeller voor het gebruik van positieve disciplineren te zijn. Externaliserende problematiek voorspelt bij beide ouders een hoger gebruik van negatieve disciplineren. Moeders maken gemiddeld meer gebruik van positieve disciplineren dan vaders, terwijl vaders gemiddeld meer gebruik maken van negatieve disciplineren dan dat moeders doen.

Uit de huidige studie blijkt dat een hogere mate van externaliserende problematiek een hogere mate van opvoedstress bij zowel vaders als bij moeders voorspelt. Dit sluit aan bij de gestelde verwachtingen en komt overeen met eerdere studies waaruit blijkt dat het opvoeden van een kind met gedragsproblematiek een grotere uitdaging is, dan het opvoeden van een kind

zonder problematiek. Opvoeders zijn vaak onvoldoende voorbereid op deze uitdagingen (Scaramella et al., 2008), ervaren meer negatieve ouder-kind interacties (Goldstein, Harvey, & Friedman-Weieneth, 2007) en hebben daarnaast te maken met stigmatisering (Mukolo, Heflinger, & Wallston, 2010). Alle drie voorbeelden van factoren die kunnen resulteren in een toename van stress bij ouders (Schiffrin & Nelson, 2008).

Overeenkomstig met de verwachtingen op basis van de literatuur (Conger & Donnellan, 2007; Scaramella et al., 2008; Williford et al., 2006), blijkt externaliserend probleemgedrag een significante voorspeller te zijn voor het gebruik van negatieve disciplineren bij beide opvoeders. Zo voorspelt een hogere mate van externaliserende problematiek een groter gebruik van negatieve disciplineren door vaders en moeders. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de opvoeding van een kind met problematiek een groter beroep doet op opvoeders dan dat het geval is bij kinderen zonder problematiek (Baker-Ericzen, Brookman-Frazer, & Stahmer, 2005). Opvoeders die onvoldoende in staat zijn aan dit beroep te voldoen, zijn meer geneigd negatieve disciplineren toe te passen in hun opvoeding (Scaramella et al., 2008). Ondanks dat externaliserend probleemgedrag een significante voorspeller blijkt voor het gebruik van negatieve disciplineren, blijkt uit de F-statistiek dat het een zeer beperkte verklaring is voor de variantie. Externaliserend probleemgedrag blijkt geen significante voorspeller van het gebruik van positieve disciplineren door opvoeders. Dit komt niet overeen met de verwachting dat externaliserend probleemgedrag een verminderde mate van gebruik van positieve disciplineren zou voorspellen. Een verklaring voor het gevonden resultaat zou de manier van dataverzameling kunnen zijn. De data gebruikt in dit onderzoek is verzameld door middel van zelfrapportage. Data verkregen middels zelfrapportage kan een onjuiste weergave van de werkelijkheid schetsen, doordat participanten bewust of onbewust sociaal wenselijke antwoorden geven (Krumpal, 2011). Naast dat er niet is gecontroleerd voor sociale wenselijkheid, is positieve disciplineren gemeten met slechts vijf items. Er kan betwijfeld worden of vijf items voldoende zijn om een accuraat beeld te vormen van het gebruik van positieve disciplineren (Shephard, 2003).

De huidige bevinding dat opvoeders niet van elkaar verschillen in de mate van ervaren opvoedstress, komt niet overeen met de verwachting dat moeders meer opvoedstress dan vaders zouden ervaren. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat traditionele genderrollen geleidelijk aan aan het veranderen zijn en doordat de rol van vaders in het huishouden en in de opvoeding

langzaam toeneemt. Door de stijgende arbeidsparticipatie van vrouwen, neemt dit verschil tussen mannen en vrouwen af (Hallers-Haalboom et al., 2016; Portegijs et al., 2018), wat correleert met een hoger niveau van tevredenheid over de relatie en een verminderd niveau van stress (Frisco & Williams, 2003; Greenhaus, Collins, & Shaw, 2003; Helms, Walls, Crouter, & McHale, 2010).

In tegenstelling tot wat op basis van de literatuur verwacht werd, maken moeders gemiddeld meer gebruik van positieve disciplineren dan vaders, terwijl vaders meer dan moeders gebruik maken van negatieve disciplineren. Deze resultaten zijn mogelijk te verklaren door een combinatie van factoren. De rol theorie verklaart dat gedrag in een bepaalde rol wordt bepaald door de eigen en maatschappelijke verwachtingen die heersen bij die rol (Koenig & Eagly, 2014). Ondanks de veranderende rolpatronen, is het huidige stereotype bij de rol van opvoeder nog dat vaders verantwoordelijk zijn voor disciplineren en meer dan moeders hun woede uiten (Biblarz & Stacey, 2010), terwijl moeders gezien worden als de primaire, affectieve en verzorgende opvoeder (Anderson & Hamilton, 2005). Dit, in combinatie met het sociaal wenselijk invullen van de vragenlijst en de wijze waarop de meetinstrumenten zijn opgesteld kan een verklaring bieden voor de huidige resultaten.

De huidige studie kent een aantal beperkingen. Ten eerste, wordt in deze studie het effect van externaliserende problematiek op opvoedstress en disciplineren vastgesteld middels de Pearson correlatie. Aan de hand van de correlatie tussen twee variabelen kan echter geen causaliteit worden vastgesteld (Wiedermann & von Eye, 2015). Dat dit verband in beide richtingen kan bestaan blijkt ook uit een grote hoeveelheid literatuur (Anthony et al., 2005). Zo blijkt uit onderzoek van Neece et al., (2012) dat de opvoedstress van ouders de gedragsproblemen van kinderen juist beïnvloedt (Neece et al., 2012). De richting van het effect kan dus niet met zekerheid worden vastgesteld. Bij toekomstig onderzoek dat zich richt op het beantwoorden van deze vraag, behoort het gebruik van een experimenteel onderzoeksontwerp tot de aanbevelingen zodat er uitspraken over de richting van het effect gedaan kunnen worden. Daarnaast is de data in de huidige studie verzameld middels een sneeuwbalsteekproef. De steekproef bestaat daardoor uit een selectieve groep ouders die niet representatief is voor de algemene Nederlandse bevolking (Verhoeven et al., 2016). De externe validiteit van de resultaten van dit onderzoek is hierdoor mogelijk niet voldoende om de onderzoeksresultaten te generaliseren naar een andere populatie. Ten derde, is de data in het huidige onderzoek

verzameld door middel van zelfrapportage vragenlijsten. Hierbij is niet gecontroleerd voor sociale wenselijkheid waardoor de kans bestaat dat de data een onjuiste weergave van de werkelijkheid schetst (Krumpal, 2011). Zowel positieve als negatieve disciplineren zijn gemeten met vijf items. Het kan betwijfeld worden of dit voldoende is om een accuraat beeld te vormen van het gebruik van deze vormen van disciplineren (Shephard, 2003). Bij vervolgonderzoek naar deze constructen, wordt aanbevolen te controleren voor sociale wenselijkheid en gebruik te maken van een groter aantal items.

Concluderend blijkt dat externaliserend probleemgedrag, opvoedstress bij zowel moeders als vaders voorspelt. Daarbij blijkt externaliserende problematiek geen voorspeller voor het gebruik van positieve disciplineren door ouders, maar voorspelt het wel het gebruik van negatieve disciplineren door vaders en moeders. Vaders en moeders verschillen niet van elkaar in de mate van opvoedstress die ze ervaren, maar wel in hun gebruik van disciplineren. Moeders maken meer gebruik van positieve disciplineren terwijl vaders meer gebruik maken van negatieve disciplineren. Deze bevindingen benadrukken het bestaan van een correlatie tussen externaliserend probleemgedrag, opvoedstress en de manier waarop ouders hun kind disciplineren. Vanwege de limitaties van de huidige studie en omdat onderzoeksresultaten van verschillende studies niet consistent met elkaar zijn, wordt vervolgonderzoek middels experimenteel design naar dit onderwerp aanbevolen.

Referenties

- Achenbach, T.M., & Rescorla, L.A. (2000). *Manual for the ASEBA Preschool forms & profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth & Families.
- Anderson, D. A., & Hamilton, M. (2005). Gender Role Stereotyping of Parents in Children? Picture Books: The Invisible Father. *Sex Roles*, 52(3), 145–151.
doi.org/10.1007/s11199-005-1290-8
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., & Shaffer, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 14(2), 133-154.
doi:10.1002/icd.385
- Baker-Ericzen, M. J., Brookman-Frazer, L., & Stahmer, A. (2005). Stress Levels and Adaptability in Parents of Toddlers With and Without Autism Spectrum Disorders. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, 30(4), 194–204.
- Biblarz, T. J., & Stacey, J. (2010). How Does the Gender of Parents Matter? *Journal of Marriage and Family*, 72(1), 3–22. doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00678.x
- Bloomfield, L., & Kendall, S. (2012). Parenting self-efficacy, parenting stress and child behaviour before and after a parenting programme. *Primary Health Care Research & Development*, 13(04), 364–372. doi:10.1017/s1463423612000060
- Boon, H. J. (2008). Risk or resilience? What makes a difference? *The Australian Educational Researcher*, 35(1), 81–102. doi:10.1007/bf03216876
- Bunge, S. A., & Zelazo, P. D. (2006). A brain-based account of the development of rule use in childhood. *Current Directions in Psychological Science*, 15(3), 118–121.
doi:10.1111/j.0963-7214.2006.00419.x
- Brock, A.J.L.L. de, Vermulst, A.A., Gerris, J.R.M. & R.R. Abidin (1992). *NOSI. Nijmeegse Ouderlijke Stress Index. Handleiding experimentele versie*. Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Costa, N. M., Weems, C. F., Pellerin, K., & Dalton, R. (2006). Parenting stress and childhood

- psychopathology: An examination of specificity to internalizing and externalizing symptoms. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 28(2), 113-122. doi:10.1007/s10862-006-7489-3
- Crnic, K. A., Gaze, C., & Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behavior at age 5. *Infant and Child Development*, 14(2), 117–132. doi:10.1002/icd.384
- Conger, R. D., & Donnellan, M. B. (2007). An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development. *Annual Review of Psychology*, 58(1), 175–199. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085551>
- Drummond, J. (2009). Synthesis on parenting skills. [peer-commentaar op het onderzoek "Parent support programs and early childhood development" door Goodson, Trivette en Dunst]. Geraadpleegd van www.researchgate.net/publication/237297007_parent_support_programs_and_early_childhood_development_comments_on_goodson_and_trivette_and_dunst1#page=25
- Egberink, I.J.L., Leng, W.E. de, & Vermeulen, C.S.M. (2009-2019). COTAN Documentatie (www.cotandocumentatie.nl). Amsterdam: Boom Uitgevers Amsterdam.
- Evers, A. V. A. M., Lucassen, W., Meijer, R., & Sijtsma, K. (2009). COTAN Beoordelingssysteem voor de kwaliteit van tests (geheel herziene versie). Amsterdam: NIP.
- Frisco, M. L., & Williams, K. (2003). Perceived Housework Equity, Marital Happiness, and Divorce in Dual-Earner Households. *Journal of Family Issues*, 24(1), 51–73. doi.org/10.1177/0192513X02238520
- Gershoff, E. T., Grogan-Kaylor, A., Lansford, J. E., Chang, L., Zelli, A., Deater-Deckard, K., & Dodge, K. A. (2010). Parent discipline practices in an international sample: associations with child behaviors and moderation by perceived normativeness. *Child Development*, 81(2), 487–502. doi:10.1111/j.1467-8624.2009.01409.x
- Goldstein, L. H., Harvey, E. A., & Friedman-Weieneth, J. L. (2007). Examining subtypes of behavior problems among 3-year-old children, part III: Investigating differences in parenting practices and parenting stress. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35, 125–136. doi:10.1007/s10802-006-9047-6

- Greenhaus, J. H., Collins, K. M., & Shaw, J. D. (2003). The relation between work–family balance and quality of life. *Journal of Vocational Behavior, 63*(3), 510–531. doi.org/10.1016/S0001-8791(02)00042-8
- Gryczkowski, M. R., Jordan, S. S., & Mercer, S. H. (2009). Differential Relations between Mothers' and Fathers' Parenting Practices and Child Externalizing Behavior. *Journal of Child and Family Studies, 19*(5), 539–546. doi.org/10.1007/s10826-009-9326-2
- Hallers-Haalboom, E. T., Groeneveld, M. G., van Berkel, S. R., Endendijk, J. J., van der Pol, L. D., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Mesman, J. (2016). Wait until your mother gets home! mothers' and fathers' discipline strategies. *Social Development, 25*(1), 82-98. doi:10.1111/sode.12130
- Helms, H. M., Walls, J. K., Crouter, A. C., & McHale, S. M. (2010). Provider role attitudes, marital satisfaction, role overload, and housework: A dyadic approach. *Journal of Family Psychology, 24*(5), 568–577. doi.org/10.1037/a0020637
- Herring, S., Gray, K., Taffe, J., Tonge, B., Sweeney, D., & Einfeld, S. (2006). Behaviour and emotional problems in toddlers with pervasive developmental disorders and developmental delay: associations with parental mental health and family functioning. *Journal of Intellectual Disability Research, 50*(12), 874–882. doi:10.1111/j.1365-2788.2006.00904.x
- Hugill, M., Berry, K., & Fletcher, I. (2017). The association between historical childhood sexual abuse and later parenting stress: a systematic review. *Archives of Women's Mental Health, 20*, 257-271. doi:10.1007/s00737-016-0708-3
- Keller, D., & Honig, A. S. (2004). Maternal and paternal stress in families with school-aged children with disabilities. *American Journal of Orthopsychiatry, 74*(3), 337–348. doi: 10.1037/0002-9432.74.3.337
- Kirk, R. E. (2012). Experimental design. *Handbook of Psychology, Second Edition, 2*. Geraadpleegd van http://www.corwin.com/sites/default/files/upm-binaries/29173_Millsap___Chapter_2.pdf
- Koenig, A. M., & Eagly, A. H. (2014). Evidence for the social role theory of stereotype content: Observations of groups' roles shape stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology, 107*(3), 371–392. doi.org/10.1037/a0037215

- Krumpal, I. (2011). Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: a literature review. *Quality & Quantity*, *47*(4), 2025–2047.
doi.org/10.1007/s11135-011-9640-9
- Lau, A. S., Litrownik, A. J., Newton, R. R., Black, M. M., & Everson, M. D. (2005). Factors affecting the link between physical discipline and child externalizing problems in Black and White families. *Journal of Community Psychology*, *34*(1), 89–103.
doi:10.1002/jcop.20085
- Lee, S. J., Pace, G. T., Lee, J. Y., & Knauer, H. (2018). The association of fathers' parental warmth and parenting stress to child behavior problems. *Children and Youth Services Review*, *91*, 1-10. doi:10.1016/j.chilyouth.2018.05.020
- Leidy, M. S., Guerra, N. G., & Toro, R. I. (2010). Positive parenting, family cohesion, and child social competence among immigrant Latino families. *Journal of Family Psychology*, *24*(3), 252–260. doi.org/10.1037/a0019407
- Liu, L., & Wang, M. (2015). Parenting stress and harsh discipline in China: The moderating roles of marital satisfaction and parent gender. *Child Abuse & Neglect*, *43*, 73–82.
doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.01.014
- Mackler, J. S., Kelleher, R. T., Shanahan, L., Calkins, S. D., Keane, S. P., & O'Brien, M. (2015). Parenting stress, parental reactions, and externalizing behavior from ages 4 to 10. *Journal of Marriage and Family*, *77*(2), 388-406. doi:10.1111/jomf.12163
- Miner, J. L., & Clarke-Stewart, K. A. (2008). Trajectories of externalizing behavior from age 2 to age 9: relations with gender, temperament, ethnicity, parenting, and rater. *Developmental psychology*, *44*(3), 771. doi:10.1037/0012-1649.44.3.771
- Mukolo, A., Heflinger, C. A., & Wallston, K. A. (2010). The stigma of childhood mental disorders: A conceptual framework. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *49*(2), 92–198.
- Neece, C. L., Green, S. A., & Baker, B. L. (2012). Parenting stress and child behavior problems: A transactional relationship across time. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, *117*(1), 48-66. doi:10.1352/1944-7558-117.1.48
- O'Connell, M. E., Boat, T., & Warner, K. E. (2009). Benefits and costs of prevention. In National Research Council (US) & Institute of Medicine (US) (Red.), *Preventing Mental,*

- Emotional, and Behavioral Disorders Among Young People: Progress and Possibilities*. Geraadpleegd van www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK32767/
- Portegijs (SCP), W., S.A. Perez (CBS) en M. van den Brakel (CBS) (2018). Wie zorgt er voor de kinderen?. In: *Emancipatiemonitor: 2018*. Geraadpleegd van <https://digitaal.scp.nl/emancipatiemonitor2018/wie-zorgt-er-voor-de-kinderen>
- Reitz, E., Deković, M., & Meijer, A. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behaviour in early adolescence: Child behaviour as moderator and predictor. *Journal of Adolescence*, 29(3), 419–436.
doi:10.1016/j.adolescence.2005.08.003
- Roberts, C., Mazzucchelli, T., Studman, L., & Sanders, M. R. (2006). Behavioral family intervention for children with developmental disabilities and behavioral problems. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 35(2), 180–193.
doi:10.1207/s15374424jccp3502_2
- Scaramella, L. V., Neppl, T. K., Ontai, L. L., & Conger, R. D. (2008). Consequences of socioeconomic disadvantage across three generations: Parenting behavior and child externalizing problems. *Journal of Family Psychology*, 22(5), 725–733.
doi:10.1037/a0013190
- Schiffirin, H. H., & Nelson, S. K. (2008). Stressed and Happy? Investigating the Relationship Between Happiness and Perceived Stress. *Journal of Happiness Studies*, 11(1), 33–39.
doi.org/10.1007/s10902-008-9104-7
- Sege, R. D., & Siegel, B. S. (2018). Effective discipline to raise healthy children. *Pediatrics*, 142(6). doi:10.1542/peds.2018-3112
- Shephard, R. J. (2003). Limits to the measurement of habitual physical activity by questionnaires. *British Journal of Sports Medicine*, 37, 197–206.
- Solem, M. B., Christophersen, K. A., & Martinussen, M. (2011). Predicting parenting stress: children's behavioural problems and parents' coping. *Infant and Child Development*, 20(2), 162–180. doi:10.1002/icd.681
- Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B., Popp, T., Smith, C. L., Kupfer, A., & Hofer, C. (2007). Relations of maternal socialization and toddlers' effortful control to children's

- adjustment and social competence.. *Developmental Psychology*, *43*(5), 1170–1186.
doi:10.1037/0012-1649.43.5.1170
- Theule, J., Wiener, J., Tannock, R., & Jenkins, J. M. (2013). Parenting stress in families of children with ADHD: A meta-analysis. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, *21*(1), 3-17. doi:10.1177/1063426610387433
- Treyvaud, K., Doyle, L. W., Lee, K. J., Ure, A., Inder, T. E., Hunt, R. W., & Anderson, P. J. (2015). Parenting behavior at 2 years predicts school-age performance at 7 years in very preterm children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *57*(7), 814–821.
doi:10.1111/jcpp.12489
- Van de Mortel, T. F. (2008). Faking it: social desirability response bias in self-report research. *Australian Journal of Advanced Nursing*, *The*, *25*(4), 40. Geraadpleegd van
epubs.scu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=hahs_pubs
- Verhoeven, M., Deković, M., Bodden, D., & van Baar, A. L. (2016). Development and initial validation of the comprehensive early childhood parenting questionnaire (CECPAQ) for parents of 1–4 year-olds. *European Journal of Developmental Psychology*, *14*(2), 233-247. doi:10.1080/17405629.2016.1182017
- Westby, C. E. (2007). Child Maltreatment: A global issue. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, *38*(2), 140–148. doi:10.1044/0161-1461(2007/014)
- Wiedermann, W., & von Eye, A. (2015) Direction of Effects in Multiple Linear Regression Models, *Multivariate Behavioral Research*, *50*:1, 23-40, doi:
[10.1080/00273171.2014.958429](https://doi.org/10.1080/00273171.2014.958429)
- Wiener, J., Biondic, D., Grimbos, T., & Herbert, M. (2016). Parenting stress of parents of adolescents with attention-deficit hyperactivity disorder. *Journal of abnormal child psychology*, *44*(3), 561-574. doi:10.1007/s10802-015-0050-7
- Williamson, D., & Johnston, C. (2019). Maternal ADHD symptoms and parenting stress: The roles of parenting self-efficacy beliefs and neuroticism. *Journal of Attention Disorders*, *23*(5), 493-505. doi:10.1177/1087054717693373
- Williford, A. P., Calkins, S. D., & Keane, S. P. (2007). Predicting change in parenting stress across early childhood: Child and maternal factors. *Journal of abnormal child psychology*, *35*(2), 251-263. doi:10.1007/s10802-006-9082-3

World Health Organization. (2013). *Investigating in mental health: Evidence for action*.

Geraadpleegd van

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/87232/9789241564618_eng.pdf